

та інтереси, порівняно з чоловіком; виключення жінки з політичного сектору – це свідчення дефіциту демократії у країні.

Але все ж таки, сучасне суспільство продовжує дотримуватися канонів патріархальної політичної культури, де інститут політики інтерпретується як взаємодія між представниками чоловічої статі. Гендерна теорія намагається довести раціональність пропорційного представництва жінок та чоловіків у системі державного управління.

Попри те, що сучасний розвиток суспільства намагається розширити межі особистісної самореалізації жінки, пропонуючи нові ролі для репрезентації індивідуальності, проблема взаємозамінності гендерних ролей лишається не вирішеною. Причина цього криється в існуючих патріархальних стереотипах, функціонування яких у суспільній свідомості ґрунтується на гендерній неосвіченості більшості населення. Знання про місце біологічних та соціальних факторів у процесі розвитку гендерних ролей та гендерної ідентичності сприяє формуванню неупередженого відношення до процесу особистісної самореалізації, незалежно від статевої характеристик людини. Поява нових моделей фемінності змінює стандартизовані очікування суспільства. Традиційний канон фемінності / маскулітності втрачає свої рамки, в результаті чого можемо говорити про андрогінний варіант гендерної ідентичності, що його пропонує мультиполярна модель гендерної ідентичності. Це порушує питання самодостатності особистості Чоловіка та Жінки, та пропонує шляхи його вирішення через усунення обмежень для особистісної самореалізації; – виконання соціально зумовленої ролі людиною патріархального суспільства змінюється новою лінією суспільної поведінки. Мова йде про взаємозамінність гендерних ролей, що уможливило найбільш повну актуалізацію жінкою / чоловіком свого «Я» у різних сферах життєдіяльності людини.

Список використаних джерел

1. Введение в гендерные исследования: [учебное пособие для студентов вузов] / [Под общ. ред. И. В. Костиковой]. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 235 с.
2. Гайденко В., Предборська І. Соціальна адаптація як передумова життєвого успіху / В.Гайденко, І.Предборська // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. – К., 2000. – С.111-113.
3. Гупаловська В. Гендерні детермінанти суб'єктивного благополуччя жінок: теоретичний аналіз / В.Гупаловська // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 4. – С. 208-223.
4. Журженко Т. Маргінальна економічна діяльність в Україні і місце в ній жінок / Т.Журженко // Гендерний аналіз українського суспільства. – К.: ПРООН, 1999. – С. 165-172.
5. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні / О.Кісь // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2003. – № 27. – С. 37-59.
6. Кон І. Чоловіки, які змінюються у мінливому світу (розділи з книги) / І.Кон // Незалежний культурологічний часопис «І». – № 27. – 2002. – С. 6-48.
7. Леонтьєва Л. Стереотипи, або Дещо про місце жінки у суспільстві / Л.Леонтьєва // Незалежний культурологічний часопис «І». – № 27. – 2002. – С. 82-88.
8. Риккер Ю.О. Гендерная идентичность: философско-антропологические аспекты анализа / Ю.О.Риккер // Гендерные аспекты гуманитарных наук: Матер. II междунар. заочной науч.-практ. конф. (г.Новосибирск, 21 ноября 2012 г.). – Новосибирск, 2012. – С. 42-47.
9. Старовойтова І. Ідентифікація як соціальний процес / І.Старовойтова // Мультиверсум. Філософський альманах: Збірник наукових праць. – К.: Стилюс, 1998. – Вип. 1. – С. 182-192.

10. Ядов В.А. Социальная идентификация в кризисном обществе / В.А.Ядов // Социологический журнал. – 1994. – № 1. – С. 35-52.

References

1. Vvedenie v gendernie issledovaniya: [uchebnoe posobie dlya studentov vuzov] / [Pod obsch. red. I.V.Kostikovoy]. – M.: Aspekt Press, 2005. – 235 s.
2. Gaydenko V., Predborska I. Sozialna adaptaziya yak peredumova zhyttevogo uspihu / V.Gaydenko, I.Predborska // Kroky do kompetenzii ta integracii v suspilstvo. – K., 2000. – S. 111-113.
3. Gupalovska V. genderni determinanty subyektivnogo blagopolutcha zhinok: teoretyzhnyi analys / V.Gupalovska // soziogumanitarni problemy lydyny. – 2010. – №4. – S. 208-223.
4. Szhurzhenko T. Marginalna ekonomizhna diyalnist v Ukraini I misze v niy szhinok / T.Szhurzhenko // Genderniy analiz ukrainskogo suspilstva. – K.: PROON, 1999. – S. 165-172.
5. Kis O. Modeli konstruyuvannya gendernoi identizhnosti szhinky v suzhasniy Ukraini / O.Kis // Nezaleszhnyi kulturologizhnyi zhasopyis "I". – 2003. – № 27. – S. 37-59.
6. Kon I. Zholoviki, yakі zminyutsya v minlyvomu sviti (rozdily knygy) / I.Kon // Nezaleszhnyi kulturologizhnyi zhasopyis "I". – 2002. – № 27. – S. 6-48.
7. Leontyeva L. Stereotypy, abo Dezsho pro misze szhinky v suspilstvi / L.Leontyeva // Nezaleszhnyi kulturologizhnyi zhasopyis "I". – 2002. – № 27. – S. 82-88.
8. Rikker Yu. O. Gendernaya identizhnost: filosofsko-antropologizheskiye aspekty analiza / Yu.O. Rikker // Genderniye aspekty gumanitarnih nauk: Mater. II meszhdunar. zaozhnoy nauzh.-prakt. konf. (g.Novosibirsk, 21 noyabra 2012 g.). – Novosibirsk, 2012. – S. 42-47.
9. Starovoitova I. Identifikaziya yak sozalniiy prozes / I.Starovoitova // Multiversum. Filosofskiy almanah: Zbirnyk naukovykh praz. – K.: Stylos, 1998. – Vyp. 1. – S. 182-192.
10. Yadov V. A. Sozialnaya identifikaziya v krizisnom obschestve / V. A. Yadov // Soziologizheskiy szhurnal. – 1994. – № 1. – S. 35-52.

Logvynenko V. I., Postgraduate student of the Faculty of Philosophy in Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko (Ukraine, Poltava), valentina_4u@mail.ru.

Role models of female identification as a means of personal fulfillment

Nowadays, in a modern Ukraine, the dynamic social reality has led to the changes of not only the human self-identity system, but directly to the identification process itself. Personal identity raises the issue of self-fulfillment in a changing world environment through the determination of the social self-identity trends.

The bipolar model of gender identity is on a review. Within abovementioned model particular woman self-fulfillment role models are distinguished: «Beregynya» and «Barbie». Multipolar model proposes new roles through which the personal «I» of a woman is reflected, among them: «Military woman», «Businesswoman», «Woman-politics».

Keywords: identity, gender identity, stereotypes, role model, self-fulfillment.

* * *

УДК 130.122:37.013

Мегера Г. Б.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
дошкільної та початкової освіти,
КВНЗ Дніпропетровський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
(Україна, Дніпро), gmegega@mail.ru

ЦІННІСНА ОРІЄНТАЦІЯ НА ОХОРОНУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ФІЗИЧНОГО І ДУХОВНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ТА СУСПІЛЬСТВА ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Обґрунтовується проблемне коло питань соціальної детермінації здоров'я людини і суспільства. Досліджуються основні ризики національної безпеки в сучасних умовах у контексті моральних чинників та духовного здоров'я. Розглядаються проблеми депопуляції. Аналізуються гострі питання безпекової функції держави при зміщенні акцентів на громадянську безпеку та наслідки відсутності в духовній сфері державної ідеології.

Ключові слова: феномен здоров'я, національна безпека, моральне здоров'я, духовні цінності, здорове громадянське суспільство.

Соціально-філософський підхід до проблеми здоров'я дозволяє розглядати здоров'я людини та суспільства в широкому діапазоні соціального й особистісного буття: виробничо-трудоному, соціально-економічному, політичному, культурологічному, сімейно-побутовому, і, отже здійснити аналіз різноманітних соціальних та політичних факторів, що впливають на збереження й розвиток фізичного і духовного здоров'я людини і суспільства, визначити в цьому ракурсі необхідної умови забезпечення національної безпеки – *мета нашого дослідження*.

Окремі аспекти проблемного поля запропонованої теми для міркувань та визначення механізмів подолання суспільно-політичних протиріч досліджуються в роботах І. Валітова, С. Дацюка, А. Попова, Г. Ріккерта, П. Сауха, С. Сьоміна, Є. Фрома, С. Ярославцева та інших вітчизняних та зарубіжних дослідників і практиків. З наукового виміру достатньо чітко визначено загальну тенденцію практичної переорієнтації теорії національної безпеки на висунуті виклики сьогодення.

Можна погодитись з концепціями національної безпеки наших партнерів на Європейському просторі та адаптувати їх досягнення для впровадження в Україні, проте послідовний аналіз вже накопичених проблем вимагає від нашого суспільства пошуку свого власного шляху уникнення ризиків та відбудувати орієнтовану на людину державу.

Усі види впливу, які позначаються на стані здоров'я людини і суспільства можна розділити на сприятливі і несприятливі, а також фактори, що виявляють впливи як позитивні, так і негативні. Їх також можна розділити на глобальні зовнішні (міжнародні, політичні та соціальні відносини, система прав і гарантій, рівень розвитку виробництва, побутові умови життя); особистісні (стать, вік, освіта, статус, стиль життя).

Чинники соціальної детермінації морального здоров'я можна також розглядати за масштабом впливу: одні торкаються усього населення країни, інші – жителів того чи іншого регіону, або членів соціальних груп, деякі – окремої людини. Слід розрізнити об'єктивні й суб'єктивні фактори впливу. Об'єктивні пов'язані з дією фундаментальних законів природи, фізіології людини, розвитку суспільства, глобалізаційними та цивілізаційними особливостями. Суб'єктивні фактори пов'язані з життєдіяльністю окремої людини. У їхній основі широкий спектр причин: від елементарної неграмотності й неучтва до інерційності механізмів вироблення суспільством, державою і людиною відповідних організаційних, законодавчих та духовно-моральних норм і критеріїв.

Такий методологічний підхід частково покладено в основу Закону України «Про основи національної безпеки України» та Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». Окрім загальних положень, стратегічних цілей та завдань перед державними органами, установами та суспільством, в Законі у статті 7 і в Указі у розділі 3, визначені загрози національній безпеці та національним інтересам України.

Національна безпека, як термін вживає в своєму значенні, у тому числі і захист «...охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної

політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення...» (ст.1) [1, с. 1].

Національні інтереси як «...життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [1, с. 3].

Серед пріоритетів національних інтересів «...розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення...» (ст.6) [1, с. 3].

Серед загроз у соціальній та гуманітарній сферах: «...неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення;

– поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності;

– криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб;

– зниження можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства;

– прояви моральної та духовної деградації суспільства;

– зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва».

У науково-технологічній сфері: «...наростає науково-технологічне відставання України від розвинутих країн;

– неефективність державної інноваційної політики, механізмів стимулювання інноваційної діяльності;

– низька конкурентоспроможність продукції;

– зниження внутрішнього попиту на підготовку науково-технічних кадрів для наукових, конструкторських, технологічних установ та високотехнологічних підприємств, незадовільний рівень оплати науково-технічної праці, падіння її престижу, недосконалість механізму захисту прав інтелектуальної власності;

– вплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межі України» (ст.7) [1, с. 3].

За останні десятиліття в філософській літературі є достатня кількість публікацій, що відображають актуальність проблеми соціальної детермінації здоров'я людини і суспільства. Повною мірою це викликано актуальністю проблем підвищення рівня здоров'я з метою посилення соціально-економічного потенціалу суспільства. Практично всі концептуальні підходи пов'язані з життєдіяльністю людей в області праці, побуту, споживання, проведення вільного часу і т.п. під впливом певних соціальних умов життя.

Потрібно також вказати на те, що з погляду соціально-філософської методології, абсолютизація індивідуальної відповідальності виходить за межі «самості» індивіда, і підхід до детермінації здоров'я на винятково індивідуальному рівні може привести до дегуманізації індивіда як особистості, коли цілі і завдання суспільства й відповідальність держави

за суспільне здоров'я підміняються зобов'язаннями індивідуального характеру. Інтроефективний (індивідуальний) підхід неминує ігнорувати провідну роль соціальних, економічних, і екологічних умов життя й, у підсумку веде не до добробуту суспільства, а до благополуччя окремих індивідів.

Важливою проблемою соціальної детермінації здоров'я людини є дослідження діалектики соціального та духовно-особистісного. У сучасних умовах переборений фрагментарний підхід до розгляду здоров'я й укорінюється інтегративний підхід до нього як до єдності фізичного й духовного.

У той же час, аналіз сучасної ситуації в суспільстві свідчить про те, що бінарне трактування здоров'я вичерпує себе, а справжня інтегративність формується із включенням у характеристики здоров'я третьої складової – соціального здоров'я людини й суспільства. Більше того, соціальна й духовна складова здоров'я сьогодні суттєво переважають у своїй значущості фізичну складову.

Це пов'язано з тим, що в умовах глобалізації різко загострилися проблеми соціального й психологічного аспекту життєдіяльності людини. У цьому розумінні соціальність здоров'я людини проявляється на двох рівнях: на особистісному – як соціальні екзогенні причини, що впливають на можливості людини реалізувати свій потенціал без нанесення собі шкоди; на соціумному рівні – як соціальні ендогенні характеристики життєдіяльності суспільства, що виражаються в економічній, політичній, правовій, моральній та інших сферах. Індивідуальні цінності мають соціальну складову.

Про здоров'я соціуму можна говорити в самих різних аспектах: в економічному, політичному, духовному. Обґрунтовано буде судити про здоров'я соціуму по якості життя, відношенню до слабких до старих і дітей. Доцільно оцінювати суспільне здоров'я за мірою свобод, що надаються членам суспільства. Нездоровий соціум небезпечний для його громадян. Наприклад корумпованість влади – це не тільки характеристика соціальної хвороби. Корупція небезпечна й для індивіда і його здоров'я, оскільки витрати громадських коштів визначаються не потребами платників податків, а інтересами тих, хто має доступ до фінансових потоків. Такий антиморальний чинник в системі нормативно-правових актів характеризується як загроза національній безпеці України.

Важливим показником здоров'я соціуму виступає його «стресовість», яка особливо пов'язана з трансформацією базових цінностей і моральних орієнтирів. Відповідно здоров'я суспільства вона є комплексною характеристикою його стану як домінуючого способу буття. Методологічно важливо визначитись з критеріями здорового суспільства.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначила три показники, що формують індекс розвитку людського потенціалу: тривалість життя, освіта і якість життя населення. Взаємозв'язок здоров'я індивіда й здоров'я суспільства виражається в тому, що тільки здорові індивіди можуть формувати здорове суспільство, а здорове суспільство, якщо воно моральне і нормально функціонує, зобов'язане забезпечувати життєдіяльність індивідів.

Критичний погляд на стратегію національної безпеки України піднімає багато концептуальних питань. Формулювання позиції, яку пропонує Стратегія (важливість громадянської революції) ставить запитання: стратегія має бути національною (державною) чи громадянською? Звичайно держава має більше ресурсів. Але ми поки ще чесно не визнали загрозу руйнування фундаментальних чинників стратегування – єдності держави, нації та території.

На думку Сергія Дацюка, негативні відповіді на запитання: чи буде держава надалі суб'єктом, який гарантує безпеку суспільству; чи є нація рамкою всередині якої можна розглядати безпеку для суспільства; чи є територіальна цілісність (в умовах процесів децентралізації) цінністю з усвідомленим змістовним наповненням, щоб захищати її безпеку – наводять на думку що в умовах української кризи, безпекова функція зміщується до іншого суб'єкту – громади [5, с. 2].

Ми згодні з тією думкою, що окрім національної безпеки в Україні повинна бути Стратегія громадянської безпеки, де акценти для самовизначення зміщуються з національної ідентичності на громадянську ідентичність.

Нажаль, Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, в повній мірі не розширила уявлення про громадянську безпеку яка б могла посилити існуючу Стратегію національної безпеки. В руки громадськості не наданий дієвий механізм запобігання ризикам неправомірних дій влади. Отже, правова держава може існувати тільки за умови коли влада сама не порушує закони. Це характеристика стану морального здоров'я сучасної політичної еліти і зрілості громадянського суспільства, спроможного досягати уникнення ризиків національної безпеки.

Здорове громадянське суспільство неможливо без визнання свободи та загальнолюдських цінностей, норм моралі в якості абсолютної цінності в житті людини. Тільки вільна держава здатна забезпечити добробут, безпеку своїм громадянам та перспективу динамічного розвитку. Фізичне, духовне та моральне здоров'я не можна зберегти в суспільстві яке не прагне свободи. Таке суспільство приречено до розколу між тими чия свобода підкріплена матеріальним благополуччям і тими для кого вона синонім бідності. Наслідком такого стану можуть стати постійні соціальні потрясіння, або диктатура привілейованої меншості. Здорове суспільство вимагає прагнення не тільки до рівності прав, але й до рівності можливостей громадян в реалізації своїх здібностей, а також гарантувати достойне існування всім індивідуумам.

Сьогодні в умовах глобалізації взаємовідносини людини, суспільства, держави та світового капіталу набувають складних рис когнітивного дисонансу. З одного боку, науково-технічний прогрес сприяє росту благополуччя людини. Але з іншого формує великі загрози. Ріст безробіття, забруднення навколишнього середовища, демографічна деградація. На думку А. Попова, замість примноження самого цінного людського капіталу – здоров'я, матеріального та духовного благополуччя, спостерігається зростання захворюваності. Крок за кроком нівелюється сприяння страшної картини занедбання цілих галузей, територій та міст, вимирання професій, наукових шкіл, трудових династій [6, с. 17].

Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України з 2006 року проводиться прогнозування основних демографічних компонентів, що визначають чисельність і статеву–вікову структуру населення України в перспективі. За даними останнього перерахунку 2011 р., населення України становитиме у 2020 році 44,3 млн. осіб (разом з АР Крим) і зменшиться до 39,1 млн. у 2050 р., та до 37,2 млн. у 2060. Низький рівень прогнозу передбачає до 2060 р. зменшення чисельності населення України на 35% порівняно з 2011 роком.

Станом на 1 січня 2014 р. населення України за даними держкомстату становило 45,4 млн. осіб. За оцінкою Державної служби статистики України, станом на 1 серпня 2016 року чисельність наявного населення становила 42,6 млн. осіб (без території АР Крим та м. Севастополя, яке за даними перепису населення у 2001 році складало 2,03 млн.). Не поглиблюючись в аналіз показників захворюваності, смертності, міграції та рівня народжуваності, на жаль, можна констатувати що в країні з 1993 року (коли населення складало 52,2 млн.), намітилась стійка негативна демографічна динаміка.

Феномен депопуляції пов'язаний з великою кількістю факторів: низький рівень життя, зростання бідності, різке майнове розшарування, асоціальна поведінка. Але визначний вплив на демографічну ситуацію відіграє не економіка, не рівень життя, а соціально–психологічне неблагополуччя більшості людей. Головною причиною небезпечної епідемії є морально–емоційне нездоров'я. Суспільство знаходиться під тиском постійних стресів, викликаних різкою деформацією історично складених традицій життя. Все руйнується, змінюються уявлення про вікові цінності, історичні події, моральні устої життя та уявлення про соціальний мир та справедливість.

Шляхетне, безкорисливе служіння задля спільного блага пересувається на останні позиції. На перший план виходять особисте збагачення, власний матеріальний достаток, без врахування інтересів більшості. Короткотривалі орієнтири сьогоденної вигоди переборюють довготривалі цілі відродження та розвитку країни. Шокова пересадка в душі людей інших цінностей викликала бурну реакцію та військовий конфлікт. Як наслідок–демографічна криза та зовнішня міграція населення.

За всю історію України ніколи ця тема не звучала так трагічно. Здавалось що ресурс людського потенціалу невичерпаний і використовувати його можна без обмежень. Тому народ завжди був для влади засобом, а не метою. Навіть коли декларувалось протилежне.

Про потреби населення забувала минула влада, визначив інтереси бізнесу вище інтересів людей. А ліберальна пере загрузка новою політичною елітою, довела зневагу до «людського матеріалу». Економічні передумови при вирішенні таких складних питань надзвичайно важливі але тільки в тих рамках коли влада своїми діями не загрожує цілісності внутрішнього світу людини, коли економічні реформи не суперечать історично сформованими в свідомості людей уявленнями про соціальну справедливість. Наше суспільство на хвилі ейфорії реформ переступило критичну межу: духовне і живе підмінили матеріальним

і мертвим. А наслідки тривожні. В суспільстві накопичуються ознаки соціальної апатії та розчарування, коли людина ставить запитання – не для чого жити, а як вижити.

Однією з головних причин депопуляції (одного з вагомих явищ що впливає на систему національної безпеки) є відступ від загальнолюдських, моральних, духовних, принципів життєдіяльності, накопичених людством за всю цивілізаційну історію.

Щоб подолати цю біду, потрібно починати не з матеріального, а з духовного. Необхідно звернути увагу на те. Що основна маса населення вважає запропоновані реформи аморальними. Аморальні тому, що збагачення сучасної фінансово–промислової еліти, яка отримала всі владні повноваження, виникло не за рахунок власного розміщення капіталу в розвиток виробництва, а за рахунок безконтрольного привласнення суспільного доходу від природно–ресурсного потенціалу держави, що не можна виправдати ні з економічної точки зору ні з морально–етичної.

На жаль, сучасна наука та практика державотворення не готові запропонувати ефективні заходи подолання кризи. Вихід не може будуватись на традиційних підходах. Потрібен новий концептуальний підхід. Відомий російський дослідник І. Валітов визначає наступні акценти які треба робити: по–перше, на першочерговій необхідності реформування влади та формування вимог до політичної еліти з позицій морально та ціннісно орієнтованих засад; по–друге, на забезпеченні конституційного права кожному громадянину рівного доступу до суспільного багатства – природним ресурсам; по–третє, на виборі гуманістичних пріоритетів соціально–економічного розвитку; по–четверте, на дієвому, а не декларативному механізмі підтримки і розвитку справедливої підприємницької конкуренції задля зростання ефективності виробництва [4].

В суспільстві разом з економічними законами діють ще закони моральні, психологічні, етичні. Тільки в системній єдності опанував їх, можна здійснювати ефективне реформування сучасного суспільства. Які професії повинні очолити цей рух? Ті, що краще інших усвідомлюють природу людини і механізми її поведінки. Ще Платон в міркуваннях про управління державою пріоритет віддавав філософам. Сучасні науки вже сформували кадровий науковий потенціал соціологів, психологів, педагогів, політехнологів, демографів, культурологів, спеціалістів по популярній медицині. Що ж торкається юристів, економістів, фінансистів та господарників, вони повинні перейти до перших у функціональне підпорядкування. Тільки тоді здійсниться декларований всіма лозунг: «Не людина задля економіки, а економіка для людини» [8].

Відповідно на черзі денній в діалозі між людиною та суспільством на перше місце повинні вийти не слова: інфляція, приватизація, корупція, ВВП і профіцит, а слова: тривалість та рівень життя, народжуваність, моральні цінності, фізичне та моральне здоров'я особистості та суспільства. Ці поняття повинні увійти в категорію цілей, відсторонивши духовно та морально недосконалу політичну еліту до розряду засобів. Враховуючи, що інтереси національної безпеки потребують проведення в державі комплексу лікувальних та оздоровчих заходів, політики будуть

вимушені засвоїти деякі поняття як: діагноз, фактори ризику, групова психотерапія, соціальна профілактика і т.п. [4, с. 5].

Одним з факторів екологічної і демографічної кризи виступає криза суб'єктів розвитку країни, їх «життєвих світів». Це виявляється у відсутності в духовній сфері державної ідеології, нівелювання загальнолюдських, морально-етичних, міжнародних та культурно-історичних світових цінностей на фоні масованого тлумачення та втілення в суспільну свідомість шаблону європейських цінностей та націоналістичної ідеї. Це провокує націоналізм, націлений на розкол суспільства, на дезорганізацію, на посилення агресії між різномовними групами населення. Порушуються основні цивілізаційні цінності які на всьому протязі історичного розвитку України забезпечували її незалежність, самобутність, унікальність. Зраджуючи цим принципам ми втрачаємо основу для стабілізуючого балансу розвитку людства – ось ті істотні перепони, які заважають країні стати дійсним суб'єктом соціального розвитку. Про загрози з цього боку йдеться мова у відповідних розділах Закону України «Про основи національної безпеки України», в аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень «Патріотичне виховання молоді як невід'ємна складова системи забезпечення національної безпеки України».

Свого часу український історик, дипломат і теоретик українського консерватизму В. Липинський писав: «Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення у Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було чесно носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не ненавидіти інших тому, що вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети...» [11, с. 4].

Висновки. Таким чином, можна погодитись з концепцією застосування досягнень наших міжнародних партнерів в забезпеченні національної безпеки, адаптувати їх для впровадження на теренах України, але послідовний аналіз вже накопичених проблем вимагає від нашого суспільства пошуку свого власного шляху. Залишається та зберігається актуальність проблеми здоров'я людини, суспільства та політичної еліти в моральному та фізичному аспектах в світовому масштабі, оскільки здоров'я серед важливих життєвих цінностей виступає одним з базових параметрів, визначаючих якість життя та безпеку держави. Більшість людей вважає здоров'я одним з пріоритетних життєвих цінностей. Ця тема універсальна, її актуальність ніколи не може бути вичерпаною. Перелічене ставить Україну перед дилемою: визнати неминучість опинитись в Червоній книзі історії або знайти проривні неекономічні технології для виходу з сучасної ситуації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» (із змінами, внесеними згідно із Законами 2006–2015 років) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), №39, ст.351).

2. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», 26 травня 2015 року №287/2015.

3. Указ Президента України №68/2016 від 26 лютого 2016 року «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні».

4. Валитов І. О. Здоровье человека в экологической и демографической культуре: автореф. дис. д-ра философских наук: 09.00.11 / Валитов И. О. – Уфа, 2011. – 40 с.

5. Дацюк С. А. Критичний погляд на стратегію національної безпеки / Сергій Дацюк // Українська правда: інтернет видання, рубрика політика. – 3 червня 2015.

6. Попов А. С. Национальная безопасность России на современном этапе / А. С. Попов // Вестник ВГУ, серия: история, политология, социология – В.: Воронежский государственный университет, 2009. – 2. – С.115–118.

7. Проект. Європейська політика по досягненню здоров'я для всіх на двадцять перше сторіччя. – Женева: ВООЗ, 1997. – 317 с.

8. Платон. Собрание сочинений: в 4 т. / Платон. – Т.1. – М.: Наука, 1990. – 388 с.

9. Риккерт Г. Б. Философия жизни / Г. Риккерт. – К.: Ника-Центр, 1998. – 492 с.

10. Саух П. М. Посткласична наука і парадигмальні зсуви освіти XXI століття / П. Саух // Освіта і управління. – 2008. – №4. – С.84–89.

11. Сьомін С. В. Патріотичне виховання молоді як невід'ємна складова системи забезпечення національної безпеки України / С. Сьомін // Національний інститут стратегічних досліджень, серія «Національна безпека». – 2016. – №34 (аналітична записка).

12. Українська культура: Лекції / За ред. Д. Антоновича. – К.: Либідь, 1993. – 588 с.

13. Устав (Конституція) Всемирной Организации здравоохранения // Всемирная Организация здравоохранения: Основные документы: пер. с англ. – 39-е изд. – М.: Медицина, 1995. – 208 с.

14. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм. – М.: Республика, 1994. – 467 с.

15. Ярославцев С. Н. Духовное и физическое здоровье / С. Н. Ярославцев // Национальная безопасность и геополитика. Спецвыпуск. – 2001. – №2 (3). – С.3–10.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osnovy nacional'noi' bezpeky Ukrainy» (iz zminamy, vnesenyi zgidno iz Zakonamy 2006–2015 rokov) // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy (VVR), №39, st.351).

2. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennja Rady nacional'noi' bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnja 2015 roku «Pro Strategiju nacional'noi' bezpeky Ukrainy», 26 travnja 2015 roku №287/2015.

3. Ukaz Prezydenta Ukrainy №68/2016 vid 26 ljutogo 2016 roku «Pro sprjannja rozvytku gromadjans'kogo suspil'stva v Ukraini».

4. Valitov I. O. Zdorov'e cheloveka v jekologicheskoi i demograficheskoi kul'ture: avtoref. dis. d-ra filosofskih nauk: 09.00.11 / Valitov I. O. – Ufa, 2011. – 40 s.

5. Dacjuk S. A. Krytychnyj pogljad na strategiju nacional'noi' bezpeky / Sergij Dacjuk // Ukrain's'ka pravda: internet vydannja, rubryka polityka. – 3 chervnja 2015.

6. Popov A. S. Nacional'naja bezopasnost' Rossii na sovremennom jetape / A. S. Popov // Vestnik VGU, serija: istorija, politologija, sociologija – V.: Voronezhskij gosudarstvennyj universitet, 2009. – 2. – S.115–118.

7. Proekt. Jevropejs'ka polityka po dosjagnennju zdorov'ja dlja vsih na dvadcat' pershe storichja. – Zheneva: VOOZ, 1997. – 317 s.

8. Platon. Sbranie sochinenij: v 4 t. / Platon. – T.1. – M.: Nauka, 1990. – 388 s.

9. Rikkert G. B. Filosofija zhizni / G. Rikkert. – K.: Nika-Centr, 1998. – 492 s.

10. Sauh P. M. Postklyasichna nauka i paradygmal'ni zsvy osvity XXI stolittja / P. Sauh // Osvita i upravlinnja. – 2008. – №4. – S.84–89.

11. S'omin S. V. Patriotychnе vyhovannja molodi jak nevid'jemna skladova systemy zabezpechennja nacional'noi' bezpeky Ukrainy / S. S'omin // Nacional'nyj instytut strategichnyh doslidzhen', serija «Nacional'na bezpeka». – 2016. – №34 (analitichna zapyska).

12. Ukrain's'ka kul'tura: Lekcii' / Za red. D. Antonovycha. – K.: Lybid', 1993. – 588 s.

13. Ustav (Konstitucija) Vsemirnoj Organizacii zdavoohranenija // Vsemirnaja Organizacija zdavoohranenija: Osnovnye dokumenty: per. s angl. – 39-e izd. – M.: Medicina, 1995. – 208 s.

14. Fromm Je. Anatomija chelovecheskoj destruktivnosti / Je. Fromm. – M.: Respublika, 1994. – 467 s.

15. Jaroslavcev S. N. Duhovnoe i fizicheskoe zdorov'e / S. N. Jaroslavcev // Nacional'naja bezopasnost' i geopolitika. Specvyusk. – 2001. – №2 (3). – S.3–10.

Megega G. B., PhD, Associate Professor Chair of Preschool and Primary Education, DOIPPO Dnipropetrovsk region Institute of Postgraduate Education (Ukraine, Dnepro), gmegega@mail.ru

Value orientation on protection and renewal of physical and spiritual health of individuals and society as a major prerequisite for the preservation of national security of Ukraine

The scope of the problem of social determination of the health of man and society is justified. The major risks to national security in modern conditions are examined in the context of moral norms and moral health. The causes of depopulation are discussed. The author analyzes critical aspects of the implementation of the key function of the government as a guarantor of national security with the shift in emphasis on civilian security and the consequences of a lack in the spiritual sphere of the state ideology.

Keywords: a phenomenon on of health, national security, moral health, spiritual values, a health civil society.

* * *

УДК 94(470+571)«17/18»: [2:94](477)

Щетинін О. В.,
магістр кафедри культурології Факультету
філософської освіти і науки, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), muisamaa@ukr.net

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ЩОДО
РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
НАПРИКІНЦІ XVIII – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX СТ.**

Висвітлено державну політику щодо релігійних організацій на українських землях під владою Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. Шляхом відтворення послідовності подій через призму досліджуваної проблематики виявлено особливості відносин держави та релігійних організацій. Порівняно політику Російської держави щодо різних релігійних організацій на українських землях. Проаналізовано нормативні документи, які регламентували функціонування релігійних організацій у підросійській Україні наприкінці XVIII – у середині XIX ст. Доведено, що імперська влада надала привілейований статус Російській православній церкві. Держава намагалася контролювати релігійні організації шляхом регламентації їхньої діяльності та створення адміністративних органів для управління ними. Ті релігійні організації, які ухилялися від державного контролю, зазнавали утисків та переслідувань, а також називалися сектами. Політика російського уряду по відношенню до однієї і тієї самої релігійної організації у різних регіонах могла відрізнятися.

Ключові слова: державна політика, релігійні організації, поліконфесійна держава, уніфікація православ'я, секуляризація.

Сучасна Україна є поліконфесійною державою. Як свідчить зарубіжний досвід, у поліконфесійних державах нерідко спалахують міжконфесійні конфлікти або мають місце порушення прав людини через її конфесійну приналежність. З огляду на це наша держава повинна проводити виважену політику щодо забезпечення прав віруючих і громадян та недопущення конфліктів на релігійному підґрунті. Оскільки релігійність українців має багатовікову традицію, то для вироблення та вдосконалення політики щодо релігійних організацій варто вивчати досвід такої політики у минулому.

Релігійна політика Російської імперії наприкінці XVIII – у середині XIX ст. була об'єктом дослідження ряду вчених. Так, зокрема, О. Авдеева охарактеризувала основні тенденції цієї політики [1], О. Баковецька досліджувала політику щодо Римо-католицької церкви [3], Тихонов вивчав політику щодо ісламу у Криму [21], польський вчений М. Радван висвітлював політику уряду щодо уніатської церкви [23]. Сучасні дослідники продовжують вивчення проблеми, однак досі немає

комплексного дослідження, присвяченого державній політиці Російської імперії щодо релігійних організацій на українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.

Метою статті є аналіз державної політики щодо релігійних організацій на українських землях під владою Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст. та виокремлення її особливостей щодо різних конфесій.

Наприкінці XVIII ст. Російська імперія об'єднала більшу частину українських земель у своєму складі. На відміну від земель колишньої Гетьманщини, Слобожанщини та Південної України, де переважали православні, на Правобережжі домінував католицизм. Однією з численних етнорелігійних груп у регіоні були юдеї. У Криму більшість становили мусульмани.

Загальною тенденцією релігійної політики кінця XVIII – середини XIX ст. у Російській імперії було встановлення контролю над релігійними організаціями з боку держави. Усі релігійні організації умовно ділилися на три групи [1, с. 39]: привілейована Російська православна церква, «терпимі» конфесії та релігії: католики, протестанти-іноземці, мусульмани, та юдеї, «нетерпимі» конфесії: скопці, духобори, молокани, старообрядці та ін. Інколи держава виявляла до конфесій із третьої групи толерантність.

Держава всіляко підтримувала православну церкву, уніфікуючи православну традицію на великоросійський взірець. Ця підтримка простежується на прикладі створення на новоприєднаних територіях православних єпархій: Слов'янської і Херсонської (1775), Катеринославської (1837) (згодом Таврійської). Переяславська єпархія, якій підлягали православні на території Правобережжя, була поділена на Київську, Волинську та Подільську. 1799 р. видано указ про приведення у відповідність меж єпархій з межами губерній [7, с. 207]. У 1797 р. у законі про наслідування престолу імператор був оголошений главою Російської православної церкви [7, с. 206].

Православний універсалізм ілюструється тим фактом, що всі київські митрополити першої половини XIX ст. були не українцями – один молдаванин та троє – росіянами [7, с. 213]. Одним з проявів урядової підтримки РПЦ було навернення іновірців у православ'я. З цією метою організовувалися акції з примусового опрацювання уніатів – у 1793–1795 рр. та у 1839 р. На місця висилалися інструкції для посилення місіонерської роботи серед неправославних. Наприклад, таку інструкцію у 1836 р. отримав волинський православний єпископ Інокентій. Іншими методами навернення були заборони переходу з православ'я в інші конфесії та обов'язок хрестити і виховувати дітей від змішаних шлюбів у православ'ї [7, с. 110]. Із метою подальшої уніфікації православ'я на всій території імперії та на українських землях зокрема 1841 р. ухвалено «Статут духовних консисторій». Крім того, нагородження православних ієрархів урядовими орденами слугувало додатковим стимулом їхньої вірної служби імперії [7, с. 176].

На Правобережжі політика держави була спрямована на те, щоб, зберігаючи контроль над православ'ям, посилити його економічно, у тому числі й за рахунок уніатства. З цією метою низка земель і церковних